

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ОДИСАЈ НАРОДА

Тежак ударац Напредна странка је доживела 1887. године. После оставке напредњачке владе, дошло је до тзв. „народног одисаја“. Репресија над члановима Напредне странке доживела је свој врхунац у периоду од 1887. до 1896. године. У обрачунима је убијено близу 400 присталица Напредне странке, а још више је пребијано. Многима је потпуно уништена имовина. Масовни напади вршени су само у неколико округа, међу којима и Ћупријском. У осталим деловима земље долазило је до појединачних испада.

Нарочита репресија била је изражена у Ћупријском округу. Многи чланови Напредне странке доживели су линчовања, као реакцију на угњетавање од стране напредњачке власти. Нереди су започети приликом рада пописне комисије, која је по наређењу војне власти радила на поправљању војних спискова. Непосредни повод био је повређивање једног човека од стране касније убијеног Аврама Добросављевића, трговца из Деспотовца. Узрок нереду били су партијски сукоби, лична освета и пијанство. Нереди су припремани још раније и планирано је да започну на овом окупљању. Са логоришта код Деспотовца руља је напала у Великом Поповићу на дућане Димитрија Павловића и Ивка Марковића и на кућу Лазара Марковића, из којих су покрадене многе ствари. Те пљачке извршили су Цигани, који су живели у Великом Поповићу. Пљачки и напада на поједине људе било је и по другим селима. У неким селима владала је права анархија. Ситуација се смирила тек доласком 150 војника. Од ових војника 20 је распоређено у Глоговцу, 20 у Деспотовцу, 10 у Јасенову, 10 у Тропоњу, 20 у Бобову, 10 у Седларима, 10 у Грабовцу, 10 у Војски, а 40 у Великом Поповићу.

Према извештају истражне комисије, непосредни повод за немире је однос становништва тог краја према Арси Вуксановићу, председнику Суда општине глоговачке. Његов пандур Драгић Миливојевић, када је био нападнут од руље, молио је речима: „немојте ме браћо убијати, нисам ја крив, нити напредњак, проклет председник Арса, он је напредњак и он ме је наговорио да приметим данас кавгу, не би ли тиме обории данашњу владу“. Даље је тврдио, да му је пред одлазак у логор Арса Вуксановић препоручио

да учини неред и бежи, а да ће бити награђен кад падне влада. Драгић Миливојевић је заиста био повод свађи, јер је потезао пиштољ на сваког у кафани, псовао присутне и одбио да плати кафански рачун. Говорио је да је он напредњак и да неће никоме да плаћа, нити се кога плаши. За њих двојицу се тврдило да су били највећи ослонац напредњачкој власти при одређивању посланика, при груписању општина, при изборима председника општинских судова, кметова и других општинских званичника. Због свега тога створено је врло лоше мишљење о напредњачкој власти, које се код народа у Ресави углавном сводило на то:

1. Да код напредњачке власти није било правде ако се не плати, нити је имало дела, које ће се примити, одобрити или истражити ако се за то претходно није платило;

2. Да нико није могао бити изабран ни за председника у груписаним општинама, ни за кмета или писара, ако није платио капетану, писару итд.

3. Да је већина општинара све чинила народу што је власт то захтевала, па било то незаконито или нехумано;

4. Да се општинарима све мора платити и да раде онако како им се плати, без обзира на правду и законе;

5. Да су све општине груписане онако како је полицијска власт желела и имала интерес, а не како је народ желео, и како је било најбоље;

6. да су сви посланички избори под напредњацима вршени под притиском, преварама и претњама пиштољима.

Због свих неправилности, створено је у народу уверење да је напредњачка власт својим незаконитим радњама створила огромно незадовољство у народу, а да је однос према Арси Вуксановићу изазвао неред, јер је он стварно очекивао да ће изазивање нереди оборити тадашњу владу.

Народ није подржавао јавне нападе на напредњаке, али их је ћутке одобравао. У народу се говорило да је то требало одавно урадити према људима који су убијени, као и према другима који су народ злостављали. Мада је при извршењу убистава и других напада на поједине личности и њихова имања, било много учесника, а понегде су у нападима учествовала и читава села са децом и женама, углавном нико није желео да сведочи о томе.¹⁵⁶

У Ресави је јуна месеца те године убијено 12 напредњака, а много је повређено. Њих 12 је остало без кућа. Убијани су или брутално премлаћивани чланови Напредне странке из Деспотовца, Свилајнца, Бобова, Војске, Јасенова, Глоговца, Дражмировца, Гладне, Дубља, Тропоња, Грабовца.¹⁵⁷ Тада су убијени: Богич Милановић (Милошевић) из Тропоња,

¹⁵⁶ АС, МУД, П, П, 23/1889. Извештај Јакова Туцаковића.

¹⁵⁷ АС, Фонд Милутина Гарашанина, бр. 1344.

Обрен Росић, учитељ у Тропоњу, Лазар Милић из Роанде, Станојло Станојевић из Кованице, Коста Мирковић из Плажана, Драгић,¹⁵⁸ пандур из Малог Поповића, Аврам Добросављевић из Деспотовца¹⁵⁹, Груја Петровић из Јасенова, Јован Живкић из Свилајнца, Милоје Васић из Војске, Стеван Јанаћковић из Бобова и Јован Ђурђа Јанковић из Бобова. Прва седморица убијена су каменовањем и батинама у Деспотовцу 20. јуна,¹⁶⁰ док је Јован Живкић убијен батинама у Бобову 21. јуна, а сахрањен 22. јуна у Свилајнцу, где је био рођен. Имао је 37 година. Милоје Васић убијен је батинама у Војски 21. јуна, Стеван Јанаћковић заклан у Бобову 22. јуна, а сахрањен је 24. јуна у Бобову. Јован Ђурђа Јанковић обесио се због гриже савести у зору 22. јуна. Сахрањен је у Бобову без опела. Имао је 38 година.

Теже повређени били су: Спира Танасовић из Бобова, Петар Павла Грујић из Бобова, Милосав Грбић из Буковца, Трајил Костић из Јасенова, Стојко Јоксимић из Грабовца и Мојсило Средевећ из Грабовца. Лакше рањени: Ђурђе Милошевић из Грабовца, Таса Ђурђа Поповић из Дубнице, Марко Пауновић из Бобова, слуга манастирски из Буковца, Милан Јовановић из Великог Поповића и Степан Јановић из Бобова.¹⁶¹

Због ових нереда у Ресави оптужено је 142 лица. У ћупријском затвору задржано је 138, а четворица су се бранила са слободе.

После суђења неколико лица је осуђено на смрт. У недељу, 7. јуна 1888. године, у близини села Јасенова, код „Милића“, испод моста на путу Ћуприја – Свилајнац, стрељана су двојица људи из Јасенова. Из села Војске стрељана су петорица: Антоније Антонијевић, стар 22 године, рођен у

¹⁵⁸ АС, МГ-1255. Повреде Драгића, пандура: 1. с десне стране 2/3 ушне шкољке расечено, 2. на доњој части десне темене кости налази се 5 рана од којих се највећа простира у дужину од 6 а најмања 3 сантиметара, 3. Беоњача с десне стране сасвим је тазмрска и под прстима врска. Н челу налазе се 3 ране од којих је највећа 7 а најмања 3 сантиметара дугачка, 4. Десна јабучица потпуно је размрска, 5. На левој теменој кости налази се троугласта рана, оштрицом ка увету окренута, 6. На заглављу налази се рана 12 см дугачка и 6 см широка. Потилна кост је сасвим размрска и горњим делом у мозак утерана.

¹⁵⁹ АС, МГ-1255. Аврам Добросављевић одмах је однет својој кући, где је извршен преглед његовог тела: 1. Горња вилична кост потпуно је размрска, 2. На левом оку налази се правоугласта рана шицем к носу окренута, један крак 6 а други 8 сантиметара дубок. Чеона кост је потпуно размрска, 3. С десне стране на челу пружа се троугласта рана шицем к увету окренута. Дугачка је 8 а широка 3 сантиметра, 4. Иза левог увета рана дугачка 5 см и иде до ... у дубину, 5. На темену главе налази се 5 рана највећа 6 см а најмања 4 см. Све иду до саме кости у дубину, 6. Рамена покривена изобличеним модрицама.

¹⁶⁰ Богић је сахрањен у Тропоњу 21. јуна, имао је 53 године. Обрен Росић сахрањен је 21. јуна у Тропоњу. Имао је 40 година. Лазар Милић сахрањен је 21. јуна у Роанди. Имао је 42 године.

¹⁶¹ АС, Фонд Милутина Гарашанина, бр. 1255.

Тропоњу, Димитрије Милојевић из Војске, стар 38 година, Вукоје Радивојевић из Војске, стар 38 година, Радосав Марковић из Војске, стар 40 година, Вукоје Милорадовић из Војске, стар 38 година.¹⁶²

Осим нерета у Ресави, освете према напредњацима било је и у другим местима. По пресуди окружног суда у Јагодини, 6. јуна 1888. године, за покушај убиства попа Весе из Лоћике, осуђена су шесторица. Међу осуђенима био је и Димитрије Јовановић, кмет села Вукмановац. У недељу 5. јуна извршена је смртна казна над убицама Николе Ристића из Багрдана.¹⁶³

Увече 22. фебруара 1893. године, при повратку из Свилајнца, на путу је убијен Иван Аксентијевић, председник општине грабовачке. Иван је био врло уважен човек у целом крају. Неколико дана пре убиства пронео се глас да ће Катић убити Ивана. Сам Иван је о томе многим говорио. Већ после два дана ухапшено је седам радикала који су пуцали и убили Ивана Аксентијевића. Убице су наводно били пријатељи Димитрија Катића.¹⁶⁴

Приликом избора председника општине у Јовцу дошло је до великих немира. Једна група од око 50 људи, бескућника који нису имали право гласа, наоружана моткама и пушкама, натерала је председника бирачког одбора да распусти збор. Ова група, под вођством фузионашких кметова и одборника: Станка Лукића, Љубе Марковића, Саве Петковића, Ранђела Синадиновића и других, приморала је среског начелника да се затвори у једну кућу, јер су претили да га убију. После 4 сата ослобођен је, по доласку окружног начелника, када су се разбежали. Део њих је ухапшен.¹⁶⁵

У двориште Лазића у Туприји радикали су бацили динамит. Сматра се да су то учинили због тога, што су напредњаци намеравали да га кандидују за посланика.¹⁶⁶

У току ноћи 20. новембра 1888. године убијен је Марјан Петровић, кмет села Крвавице, познати напредњак.¹⁶⁷

Ноћу 3. децембра 1888. године Мијајлу Благојевићу, поверенику из Доњег Видова упаљена су два стога сена и осам кола шаше, зато што је говорио „бираћу људе одреда и закона“.¹⁶⁸

Било је више покушаја пљачке чланова Напредне странке. У селу Тропоњу пљачкаши су покушали да опљачкају неког Јована, а у селу Медвеђа Јанка Цинцарина. Оба пута пружен им је отпор и пљачкаши су се

¹⁶² Видело, бр. 67, 12. јун 1888. године. ИАЈ, Матична књига умрлих, бр. 10, стр. 183. село Војска, 1888. године

¹⁶³ Видело, бр. 67, 12. јун 1888. године

¹⁶⁴ Српска застава, бр. 43, 25. фебруар 1893. године.

¹⁶⁵ Видело, бр. 89, 3. август 1888. године (о овом догађају бр. 103, 5217)

¹⁶⁶ Видело, бр. 104, 18. новембар 1888. године

¹⁶⁷ Видело, бр. 136, 23. новембар 1888. године

¹⁶⁸ Видело, бр. 142, 6. децембар 1888. године

повукли. Ниједном власт није спровела озбиљну истрагу, иако је у Медвеђи неколико пљачкаша рањено.¹⁶⁹

Двојица радикала: Стојан Димитријевић, бивши председник Месног одбора у Мијатовцу и Радојко Стаменковић, убили су 18. јула 1894. године Тасу Павловића из Рашевице, напредњака и једног од највећих газди у срезу, и опљачкали из његове куће 600 дуката. Убице су осуђене на по 20 година робије.¹⁷⁰

Аци Костићу, напредњаку, кмету села Горњи Рачник, упаљено је 90 стогова сена. То је било друго паљење његовог сена. Сумњало се да је то учинио бивши председник Месног одбора радикала у том селу, јер су на њега сумњали и неки чланови Радикалне странке.¹⁷¹

Аксентију Милутиновићу, учитељу из Падежа, ноћу између 26. и 27. јуна 1896. године, упаљена су два стога сена. Веровало се да су то учинили радикали.¹⁷²

¹⁶⁹ *Видело*, бр. 81, 15. јулу 1888. године

¹⁷⁰ *Видело*, бр. 11, 25. јануар 1895. године.

¹⁷¹ *Видело*, бр. 11, 25. јануар 1895. године.

¹⁷² *Видело*, бр. 77, 3. јул 1896. године.